

DESETA KNJIGA JANEZA TRDINE

»Drugi so pisali za narod, Trdina piše iz njega.«

Ivan Cankar

S Trdinovo prozo je tako kakor s tistimi ljudmi, h katerim bi lahko tudi Trdino samega prišteli: prijatelji so jim redki, ker se jim zde ti ljudje čudaški, nenavadni po podobi, vase zaprti in sploh drugačni, kakor je spodobno. Kdor pa ne gre mimo njih, kdor se jim zna vsaj približati, če jim že ne more do dna, ta odkrije v njih redke dragotine in prijateljstvo bo trdnejše kakor kdajkoli.

Za Trdino bi to lahko potrdili tisti maloštevilni izobraženci, ki se niso obrnili od njega, in tisti preprosti ljudje ob Krki, ki so prav razumeli čudaškega samotarja in spoznali celo to, da ni čudaški samotar, da je velik prijatelj ljudi, prijatelj vsega, kar je človeškega v ljudeh. Za njegove knjige pa se bo zdela ta misel veljavna vsem tistim, ki jih niso zaprli po prvih straneh, ker niso brž našli v njih vabljevih in zapletenih zgodb.

Pa niti tak očitek, ki nemara najbolj brani, da bi se spletla vez med pisateljem in njegovim bralcem, ni prav trden in utemeljen: tudi zgodbe so pri Trdini in še koliko jih je in kako so žive in iz kako pristnega življenja so zajete! Kakšne »povesti« in »romane« bi pletel kdo drug iz teh šegavih in spet pretresljivih zapisov o človekovih revah in radostih, o redkih srečnih usodah in o življenjih v senci. Pa ne, da bi Trdina tega ne znal; hoté se je ognil vsakdanji pripovedni formi, ki so jo tako zvesto rabili pred njim in tudi še kasneje, odrekel se je »ljudski« povesti in »klasični« bajki, kakršnih je bilo že toliko v književnosti vseh časov in je pisal po svoje. Ni iskal imena za to svoje pisanje in tudi ni take nuje, da bi ga mi našli, pisal je tako, kakor so mu rasle misli in podobe in vsem tem svojim spisom je našel skupni imenovalec, ki ga razodeva ena izmed njegovih izpovedi:

»Zanima me skoraj edinole ljudski značaj.«

Zato zgodba ni edino in tudi ne prvo vodilo v Trdinovih spisih, posebej še v teh »črticah in povestih iz narodnega življenja«, ki jih spremljamo v zadnjih zvezkih njegovega Zbranega dela. Napredek in zaostalost dolenjskega kmeta, njegova vera in praznoverje, ljudska poezija in otroška modrost, podobe iz narave, ki jih úme tako domiselno vezati s človekovim življenjem, vino, ta čudež Dolenjske, ki osrečuje in ugonablja ljudi, vse to in še kaj daje snov njegovemu pripovedovanju. Vse to, pogostokrat v jedru narodno blago mu daje *snov*, ki pa jo oblikuje Trdina kot samostojen, svoboden umetnik.

Lahko pa tudi rečemo, da nam še prav nobena slovenska knjiga, ne lepovslovna ne zgodovinska, ni odstrla tako žive, tako resnične in hrati s tako osrečujočim humorjem začrtane podobe našega narodnega, ali nemara bolje — *narodovega* življenja v času, od katerega nas loči že celo stoletje. Koliko primerov bi lahko izpisali iz teh črtic, koliko drobnih zgodb, ki bi bile lahko dragoceno gradivo za cele pripovedne knjige, in spet — koliko drobcev, ki nam osvetljujejo celo vrsto problemov tistega časa, posebej še narodnostnih in socialnih. Enega samega si oglejmo za primer: kako nam posreduje Trdina za tisti čas zelo vroče vprašanje, v kakšnem odnosu so si pojmi Slovenec, slovenski, Kranjec, kranjski in nemškutar, nemškutarski, pač po tem, kako so

si to razliko tolmačili ljudje sami: »Slovenci smo tisti, ki delamo, nemškutarji pa tisti, ki pišejo. Slovenci smo kmetje in meščani, nemškutarji pa gospoda in njeni podrepaniki... Mi razumemo po kranjsko, ali razumemo tudi slovenski, Slovenci govore po slovensko, ali razumejo tudi po kranjsko... Vse bukve so slovenske... Stari fajmoštri pridigajo še močno po kranjsko, mlajši in vsi kaplani pa le po slovensko. Po slovensko se govori nekako hitreje in ostreje, besede gredo vse po vrsti, kakor bi rožice sadil, po kranjsko pa se bolj zateguje, oddihuje, čaka, jeclja, godrnja... Mestni godci godejo po slovensko, kmetje pa si delamo svojo kranjsko muziko s piščalko, brundo, harmoniko, citrami in goslicami...« K vsemu temu pa razumen sklep: »Z napredujočo omiko, posebno pa po združenju vseh slovenskih pokrajin v eno celoto se bode kranjsko ime umaknilo slovenskemu samo po sebi.«

Prav za malokatero slovensko knjigo bi mogli reči, da je tako pisana za najbolj preprostega bralca kakor vabljiva za izobraženca, da je lahko obema tako enako blizu, kakor velja to za knjige Janeza Trdine. Res, vsak od teh dveh jo bo bral malo po svoje: prvi bo iskal bolj pripovednih elementov in se bo ustavljal bolj ob zgodbah in ob usodah ljudi, ki jih je srečaval Trdina na svojih dolenjskih poteh, drugega bo bolj pritegnila živo pisana podoba našega življenja sredi devetnajstega veka in bo rad presojal Trdinove ocene tistih dni, hkrati pa bo znal bolj ceniti tiste dragocenosti Trdinovega pripovedovanja, ki odtehtajo tudi kdaj pa kdaj neprijetne navade karajočega profesorja: njegovo odkritosrčnost in pogum, svojevrstno lepoto jezika in odrešujoči humor.

Vse te in take značilnosti veljajo tudi za deseti zvezek Trdinovih Zbranih del*, za črtice »Cigani Brajdiči«, »Dolenjske ženitve«, »Omika«, »Rože in trnje«, »Pri pastirjih na Žabjaku« ter »Jana«. Večji del teh prispevkov je to pot prvič objavljen ali vsaj prvič natisnjen v zbranih spisih. Tako bo novi zvezek za velik, največji del bralcev ne le zelo prijetno in zanimivo, temveč tudi novo branje.

In če je res, da Trdina še ni med najbolj brani slovenskimi pisatelji in če ga vsaj še nedavno tega nismo poznali tako, kakor bi bilo prav, je dober del vzroka tudi v tem, da nam je bila še pred nekaj leti komaj katera njegovih knjig na voljo: stara Schwentnerjeva izdaja Zbranih spisov, nepopolna, hoté okrnjena in nedokončana, je danes že kar redkost; in kar je treba tudi ob tej priložnosti ponoviti: v vseh letih med obema vojnama niso natisnile slovenske založbe niti ene Trdinove knjige, kaj šele, da bi pomislile na nov natis zbranega dela.

Zato je bila tem dragocenejša pobuda Državne založbe Slovenije, naj bo Trdina med prvimi uvrščen v Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, pobuda, ki je dala pod uredništvom Janeza Logarja danes presenetljivo lep rezultat desetih knjig. Še »Izprehod v Belo krajino« in zvezek pisem, pa bo menda to lepo delo opravljeno. Da bi le bilo z vsemi serijami te dragocene zbirke tako!

D. M.

* Janez Trdina, Zbrana dela. Deseta knjiga. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1957.